

Värdefull bok om klinisk laboratorie- diagnostik

Lothar Thomas. **Clinical laboratory diagnostics. Use and assessment of clinical laboratory results.** 5:e upplagan. 1 527 sidor. Frankfurt: Th-Books, 1998. ISBN 3-9805215-4-0.

Recensent: Henning von Schenck, docent och överläkare, laboratoriet för klinisk kemi inom kompetenscentrum för laboratoriemedicin, Centralsjukhuset, Kristianstad.

Laboratorietest används alltid som ett nödvändigt och ofta avgörande underlag för läkarens diagnos. Ständigt tillkommer nya, mer specifika analyser, och vi läkare behöver information om hur dessa laboratorietest bäst kan användas i olika kliniska situationer. Sedan hösten 1998 finns en bok tillgänglig i vilken mycket aktuell sådan information har sammanställts. Boken har utvecklats under 20 år i Tyskland och har 1998 vid framtagandet av den femte upplagan även översatts till engelska.

Laboratiemedicin enligt kontinental modell

Boken är välstrukturerad med drygt 60 kapitel som täcker laboratiemedicinen enligt kontinental modell. Läsaren finner allt om klinisk kemi, hematologi, hemostas, immunologi, allergi, transfusionsmedicin, transplantationsanalyser, tumörmarkörer, endokrinologi, läkemedelsanalyser, bakteriologi, virologi, serologi, parasitologi, neurologisk laboratediagnostik m m. Kapitlen är skrivna framför allt av laboratorieläkare. Flera av dem praktiserar som dubbelspecialister även i en klinisk disciplin. De flesta författare är verksamma inom olika sjukhus, främst universitet och stora sjukhus, men också i läkargrupper som specialiserat sig på vissa diagnostiska områden eller forskningsinstitut. Författarna (114 personer) kommer från Tyskland, Österrike, Schweiz, Holland, Sverige och England.

Väl disponerad

När man bläddrar igenom boken finner man att kapitlen är läsarvänligt or-

ganiserade. Titlarna till kapitlen beskriver väl de medicinska områdena. Autorerna följer väsentligen indelningen: Introduktion, Indikation, Metod, Provmaterial, Referensintervall, Klinisk signifikans, Kommentarer och problem, samt Biokemi och fysiologi eller Patobiokemi och därefter Referenser. De olika testen hittas i sina sammanhang. Läsaren erbjuds snabbt och översiktligt svar på frågor avseende nya och traditionella analyser.

Fängslande läsning

Ett djupare läsprov skulle behövas, och jag går till kapitlet hjärtsjukdomar och stannar vid troponinerna T och I. Indikationerna specificeras. Laboratoriessvaren valideras vid hjärtinfarkt avseende diagnosen, infarktens storlek, uppföljning av trombolytisk behandling. Problematiken instabil angina kommenteras. Det finns värderingar av metoderna inklusive snabbtest. Interferens i metoderna går igenom. Plötsligt upptäcker jag att jag har läst längre i den upplysningsstäta texten än vad jag hade tänkt mig. Nästan obemärkt har jag kommit fram till en tabell i vilken man på ett översiktligt sätt presenterar vilka andra grupper av laboratorietest som samtidigt förändras vid hjärtinfarkt och dess efterförlopp, och nu stannar jag upp – ganska stimulerad. Efter en paus faller blicken på nästa sida och dras till de natriuretiska peptidernas roll vid hjärtsvikt. Nyfikenheten sätter fart igen. Temat är ju också aktuellt på våra kliniker och laboratorier, och snart är jag framme vid referenserna. Artiklarna som refereras är från 90-talet, många endast några år gamla från internationella, välkända kliniska och laboratiemedicinska tidskrifter. Nu infinner sig ett stadium av nöje. Det var väl använd tid. Jag känner lust att fortsätta...

I boken går mer än 500 laboratorietest igenom på ca 1 500 sidor. Jag gör några stickprov till och fångas av exempelvis kapitlet om autoantikroppar vid kroniska hepatiter som väcker kritiskt tänkande och av kapitlet förgiftningar som på elegant sätt leder genom klinik, analyser, komplikationer och laboratoriefynd. Många kapitel innehåller systematiska tabeller och enstaka tydliga bilder. I kapitlet plasmaproteiner förvånas jag över att totalproteinanalysen finns kvar och att den nordiska tolkning av proteinfraktionering enligt Laurell bara omnämns, medan den kontinentala tolkningen av den skannade proteinelektroforesen ges så mycket

utrymme, trots att den beskrivs som ganska okänslig. I många kapitel förs man intensivt fram till de kliniska sammanhangen, vilket man verkligen uppskattar som laboratorieläkare. I de typiskt metodologiska avsnitten i slutet av boken finner man också källor till kalibratorer, beskrivningar av flödescytometriska och molekylärbioologiska tekniker, kraven på preanalytisk provhantering samt en genomgång av sensitivitet, specificitet och prediktionsvärde.

Det laboratiemedicinska fältet är stort. Jag saknade inget inom den kliniska kemin. Gärna hade jag sett några bilder inom parasitologidelen. När jag långsamt bläddrar igenom bakteriologin och virologin märker jag att mycket har hänt inom dessa områden. Med tanke på all expertis som har samlats är jag säker på att dessa sidor också är en riklig källa till välgrundade, kliniskt diagnostiska upplysningar.

Rekommenderas med nöje

Boken rekommenderas med nöje att användas på kliniker, vårdcentraler och laboratorier på grund av att den på ett lättillgängligt sätt tillhandahåller hela laboratiemedicinska diagnostiken med valideringar präglade av laboratoriekunskap och klinisk erfarenhet i en väl lyckad syntes. Laboratiemedicinen befäster här sin plats som klinisk specialitet. •

Mer historia än idéer

Ingemar Nilsson, Hans-Inge Petersson. **Medicinens idéhistoria.** 250 sidor. Stockholm: SNS Förlag, 1998. ISBN 91-7150-719-1.

Recensent: Ulf Schöldström, Läkarförbundet, Stockholm.

Det nyväckta intresset för läkekonst och medicinshistoria har de senaste åren manifesterats i flera nyutkomna böcker. Nu har idéhistorikern Ingemar Nilsson och läkaren Hans-Inge Petersson, båda verksamma i Göteborg, slagit sig samman och skrivit en kortfattad medicinshistorisk översikt som riktar sig till både läkare och intresserade lekmän (till den sistnämnda kategorin hör recensenten). Boken har sin upprinnelse i

en kurs i medicinens idéhistoria som sedan år 1996 flera gånger har givits vid Göteborgs universitet för medicinstuderande och humanister.

Tilltalande och välskrivnen

Det är en tilltalande och välskrivnen volym som de två författarna har åstadkommit. Till läsoplevelsen bidrar vackra illustrationer och inströdda citat från både medicinska och litterära källor. Den uppmärksamme läsaren stannar dock förbluffad inför porträttet av William Harvey. Den avbildade 1800-talsgentlemanen med polisonger och stärkkrage kan omöjligt föreställa den berömda 1600-talsdoktorn.

Boken är disponerad så att ca 180 sidor upptas av en huvudsakligen medicinhistorisk redogörelse – från faraonernas Egypten fram till våra dagar – och återstoden av ett halvdussin korta essäer med teman som »Patienten och läkaren», »Från barberare till kirurg» och »Kvinnan och medicinen». Vad författarna främst vill belysa är olika tiders och kulturers uppfattningar om sjukdomarnas orsaker och deras behandling, medicinens utveckling, läkarnas utbildning och ställning i samhället och deras förhållande till andra yrkesutövare på hälsans och sjukdomarnas område.

Det är naturligtvis nödvändigt att försöka avgränsa området, men med det valda perspektivet blir det alltför mycket traditionell medicinsk historia och för litet av idéhistoria. Det är så mycket fakta och så många viktiga personer som måste introduceras att det mest blir glimtar av den filosofi och teknologi som medicinen både influerades av och själv påverkade. Sakregistret upptar ca 470 personnamn.

Medikocentriskt perspektiv

Det blir också – åtminstone för icke-medicinaren – ett väl medikocentriskt perspektiv. Det är ganska svaga ekon från omvärlden som når den medicinska ön. Galilei, en erkänd portalfigur i 1600-talets vetenskapliga uppror mot skolastiken, omnämns i förbifarten som en förbättrare av mikroskopet. Descartes uppmärksammas i första hand på grund av att han hade en annan syn än Harvey på hjärtats arbete. Darwin får två rader, och beträffande mikrobiologins banbrytare Pasteur konstateras att hans stora insats var att finna ett vaccin mot rabies.

Denna kritik skall inte undanskymma det faktum att »Medicinens idéhistoria» är en högst användbar referens-

och uppslagsbok. Tanken är säkerligen att läsaren skall stimuleras att gå vidare på egen hand med hjälp av litteraturlistan. Här finns också många bra lästips, men bland namnen saknar jag idé- och lärdomshistorikern Sten Lindroth. Förslagsvis kunde man ha tagit med den trevliga lilla volymen »Epoker och människor» (Wahlström & Widstrand, 1982). •

Många guldkorn i liten lärobok om prostatacancer

Philip W Kantoff, Kenneth I Wishnow, Kevin R Loughlin, eds. **Prostate cancer. A multidisciplinary guide.** 281 sidor. Pris £34.50. Oxford: Blackwell Science, 1998. ISBN 0-86542-456-x.

Recensent: Sverker Hellsten, överläkare, urologiska kliniken, Universitetssjukhuset MAS, Malmö.

Som undertiteln för denna bok antyder riktar den sig till en bred publik, allt ifrån specialister till dem som kanske inte ser prostatacancerpatienter dagligen men som ändå har intresse av att följa utvecklingen inom ämnesområdet.

Kärnfrågor rörande prostatacancer

En bok som denna omfattande knappt 300 sidor kan naturligtvis inte göra anspråk på att vara heltäckande. De tre huvudförfattarna, samtliga välkända urologer från ärorika Harvard Medical School i Boston har i stället valt att begränsa sig till några kärnfrågor rörande prostatacancer.

Med hjälp av medförfattarna, 20 till antalet och samtliga utom en med hemvist i Boston, skärskådas frågor som screening av prostatacancer, prognostik och stadieindelning, och inte oväntat ingår också ett avsnitt betitlat »How to use PSA in managing patients with prostate cancer». För- och nackdelar med äldre och nyare behandlingsmetoder diskuteras ingående, såväl radikaloperation som olika former av strålbehandling, kryoterapi och hormonbehandling. Ett ganska stort utrymme ägnas också åt s k

»watchful waiting», dvs observation utan aktiv behandling.

Utvärdering av studier

I detta kapitel penetreras ett flertal vid det här laget internationellt sett mycket välkända studier, bl a från Sverige, och utvärderas mot en rad andra studier från västvärlden med mera aktiv behandlingsattityd framför allt från USA.

Författarna belyser här på ett genomgripande sätt svårigheterna att urskilja patienter lämpliga för enbart observation – ett urval som får baseras på en rad mer eller mindre svårdefinierade faktorer, som förväntad överlevnadstid mot bakgrund av ålder och hälsotillstånd liksom distinktionen mellan »good versus bad tumours». Viss vägledning till en egen uppfattning i denna omvitnat svåra fråga kan den intresserade läsaren få genom att ta del av ett antal i referenslistan angivna studier om naturalförlöpet vid prostatacancer.

Sammanfattande kommentar efter varje avsnitt

Ett annat mycket läsvärt avsnitt har titeln »Patient treatment choices and outcomes in early prostate cancer». För- och nackdelar med olika typer av aggressiv behandling vid prostatacancer vägs på guldvåg.

Kapitlet avslutas med en »editorial comment» bl a innehållande några välformulerade rader som erinrar om läkarens roll inför patienten med nydiagnostiserad prostatacancer: »The physician must be an educator and a counselor, but not the decision maker unless asked by the patient to assume this role.» Liknande »editorial comments» av de tre huvudförfattarna finns för övrigt efter varje avsnitt, kommentarer som är mycket väl genomtänkta och som innehåller många guldkorn.

Bok med högt utbildningsvärde

Smärre skönhetsfläckar, som att vissa tabeller och figurer kunde ha utformats bättre förtar inte det utmärkta helhetsintrycket av denna bok. Efter att ha läst den sista sidan text imponeras man av hur mycket av idel läsvärda fakta som författarna lyckats samla på det begränsade antalet sidor. Utbildningsvärdet av denna bok på olika nivåer är otvivelaktigt stort och författarnas ambition att nå ut till en bred publik såväl som till specialister har alla förutsättningar att lyckas. •